

Малахов С. использует двухфакторную модель трансакционных издержек для определения их места в составе совокупных издержек и анализа рынков несовершенной конкуренции, в частности объяснения высокой бартеризации российской экономики [5, 8]. Существование «теневых» рынков и нелегальной экономики также может быть объяснено с помощью категории трансакционных издержек, а именно их высокой величины в составе «цены подчинения закону».

Таким образом, трансакционные издержки выступают своеобразной универсальной категорией, с помощью которой возможно объяснение возникновения, существования и развития различных явлений и процессов, которое было бы затруднительно либо невозможно в рамках традиционных экономических подходов.

### Литература

1. Вольчик В. Курс лекций по институциональной экономике [Электронный ресурс]. / Вольчик В. – Режим доступа : <http://ie.boom.ru/Lecture3.htm>.
2. Шаститко А. Неинституциональная экономическая теория / Шаститко А.Е. – М. : ТЕИС, 1998. – 424 с.
3. Коуз Р. Природа фирмы / Коуз Р. // ЭКО: Экономика и организация промышленного производства. – 1993. – № 2. – С. 66-82.
4. Олейник А. Институциональная экономика : [учебное пособие] / Олейник А.Н. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 416 с.
5. Малахов С. Некоторые аспекты теории несовершенного конкурентного равновесия (двухфакторная модель трансакционных издержек) / Малахов С. // Вопросы экономики. – 1996. – № 10. – С. 89-102.
6. Олейник А. Институциональная экономика : [учебно-методическое пособие] / А. Олейник // Вопросы экономики. – 1999. – № 5. – С. 139-158.
7. Олейник А. Институциональная экономика : [учебно-методическое пособие] / А. Олейник // Вопросы экономики. – 1999. – № 10. – С. 133-158.
8. Малахов С. Трансакционные издержки в российской экономике / С. Малахов // Вопросы экономики. – 1997. – № 7. – С. 77-86.

Надійшла 02.12.2009

УДК 338.24

П. О. МАГДІЙЧУК

Хмельницький національний університет

## ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

*Пропонується алгоритм розрахунку показників ефективності використання ресурсів підприємства на основі зарубіжного досвіду та діючих в Україні стандартів бухгалтерського обліку.*

*The algorithm of calculation of indexes of efficiency of the use of resources of enterprise is offered on the basis of foreign experience and operating in Ukraine standards of record-keeping.*

*Ключові слова: ресурси підприємства, показники ефективності використання ресурсів, положення (стандарту) бухгалтерського обліку.*

**Постановка проблеми.** Радикальні зміни, які останнім часом відбулись в нашій країні в способах господарювання, вимагають нових інструментів управління, серед яких важливе місце займають способи оцінки результатів економічної діяльності, в тому числі показників ефективності використання ресурсів підприємства. У вітчизняній літературі з цією метою здебільшого розглядається три основні показники: продуктивність праці, фондівдача та матеріалівдача [1,2,3]. Методика їх розрахунку залишається незмінною з часів командно-адміністративної системи і полягає у визначенні частки від ділення обсягу товарної продукції на величину ресурсів, що використовувались у його виробництві. Зростання рівнів зазначених показників в динаміці є позитивною тенденцією. Проте фахівці, які на практиці займаються їх аналізом, інколи стикаються із певними проблемами. Зокрема, коли обчислені значення свідчать, що все добре, спостерігається бажана тенденція, але разом з тим продукція підприємства не користується попитом. Як в такому випадку оцінити ефективність використання ресурсів? Очевидно, що традиційні методи вимірювання та оцінки ефективності себе вже вичерпали. Сьогодні власники підприємств вимагають правдивої, неупередженої інформації про реальний стан виробничих ресурсів та надання надійних рекомендацій щодо покращення їх використання.

**Мета статті.** Вона полягає у доведенні власного бачення щодо вимірювання ефективності використання ресурсів підприємства на основі зарубіжного досвіду та діючих в Україні стандартів бухгалтерського обліку.

**Викладення основного матеріалу.** Теоретична обґрунтованість показників ефективності використання ресурсів має перевірятись тим, наскільки точно вони відображають реалізацію інтересів підприємства. Тобто практична доцільність застосування тих чи інших показників повинна залежати від корисності кінцевого продукту. Вимірювання ефективності використання ресурсів у вітчизняній практиці не завжди відповідає такому критерію, тому варто було б звернутись до зарубіжного досвіду. В США розрахунок показників ефективності використання ресурсів здійснюється за алгоритмом представленим на рисунку 1 [4].



Рис. 1 – Алгоритм розрахунку показників ефективності використання ресурсів

Як видно з наведеної на рисунку 1 схеми, показники ефективності використання ресурсів можна класифікувати з однієї сторони як показники доходності (віддачі понесених витрат, що пов'язані із використанням ресурсів), з іншої – як показники рентабельності (прибутковості понесених витрат).

Крім того, запропонований алгоритм дає можливість розраховувати як індивідуальні показники ефективності використання ресурсів (за кожним їх видом), так і узагальнюючий (всіх ресурсів в цілому).

Зупинимось детальніше на кожній групі показників.

Показники доходності (відображають величину отриманого доходу на 1 грн понесених витрат).

Ресурсовіддача (узагальнюючий показник):

$$L = \frac{ЧД}{O_{вит.}} = \frac{ЧД}{M + ЗП + A} = \frac{\text{ф.№2, P.I (ряд.035)}}{\text{ф.№2, P.II (ряд.230 + \Sigma \text{ряд.240, 250 + ряд.260)}} \quad (1)$$

де  $ЧД$  – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

$O_{вит.}$  – сумарні витрати основної діяльності підприємства;

$M$  – витрати, що пов'язані з використанням матеріальних ресурсів (матеріальні витрати);

$ЗП$  – витрати, що пов'язані з використанням трудових ресурсів (витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи);

$A$  – витрати, що пов'язані з використанням основних засобів (амортизаційні відрахування);

$\text{ф.№2}$  – форма №2 „Звіт про фінансові результати”;

$PI, PII$  – відповідно розділ I „Фінансові результати” та розділ II „Елементи операційних витрат” форми №2;

$\text{ряд.035, 230 – 260}$  – коди рядків форми №2.

Індивідуальні показники.

Матеріаловіддача:

$$L_M = \frac{ЧД}{M} = \frac{\text{ф.№2, P.I (ряд.035)}}{\text{ф.№2, P.II (ряд.230)}} \quad (2)$$

Трудовіддача:

$$L_{3П} = \frac{ЧД}{3П} = \frac{\text{ф.№2, P.I(ряд.035)}}{\text{ф.№2, ПII(Σряд.240,250)}} \quad (3)$$

Фондовіддача:

$$L_A = \frac{ЧД}{A} = \frac{\text{ф.№2, P.I(ряд.035)}}{\text{ф.№2, ПII(ряд.260)}} \quad (4)$$

Показники прибутковості (відображають величину отриманого прибутку (в коп.) на 1 грн понесених витрат).

Рентабельність ресурсів (узагальнюючий показник):

$$R = \frac{\Pi}{O_{\text{вум.}}} \cdot 100 = \frac{ЧД - (M + 3П + A)}{M + 3П + A} \cdot 100 = \frac{\text{ф.№2(P.I(ряд.035) - P.II(Σряд.230 - 260))}}{\text{ф.№2, P.II(ряд.230 + Σряд.240,250 + ряд.260)}} \cdot 100 \quad (5)$$

де  $\Pi$  – прибуток від основної діяльності.

Виходячи із даних розділу I форми №2 „Звіт про фінансові результати”, сума прибутку від основної діяльності може бути обчислена і за такою розрахунковою формулою:

$$\Pi = ЧД - (CB + AB + B3) = \text{ф.№2, P.I(ряд.035 - Σряд.040,070,080)} \quad (6)$$

$CB$  – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

$AB$  – адміністративні витрати;

$B3$  – витрати на збут продукції.

Проте отриманий результат буде більшим від (1.5) на суму незавершеного виробництва.

Індивідуальні показники:

Рентабельність матеріальних ресурсів:

$$R_M = \frac{\Pi}{M} \cdot 100 = \frac{ЧД - (M + 3П + A)}{M} \cdot 100 = \frac{\text{ф.№2(P.I(ряд.035) - P.II(Σряд.(230 - 260)))}}{\text{ф.№2, P.II(ряд.230)}} \cdot 100 \quad (7)$$

Рентабельність трудових ресурсів:

$$R_{3П} = \frac{\Pi}{3П} \cdot 100 = \frac{ЧД - (M + 3П + A)}{3П} \cdot 100 = \frac{\text{ф.№2(P.I(ряд.035) - P.II(Σряд.(230 - 260)))}}{\text{ф.№2, P.II(Σряд.240,250)}} \cdot 100 \quad (8)$$

Рентабельність засобів праці:

$$R_A = \frac{\Pi}{A} \cdot 100 = \frac{ЧД - (M + 3П + A)}{A} \cdot 100 = \frac{\text{ф.№2(P.I(ряд.035) - P.II(Σряд.(230 - 260)))}}{\text{ф.№2, P.II(ряд.260)}} \cdot 100 \quad (9)$$

Факторний аналіз показників (2) та (4) проводять способом ланцюгових підстановок. Для решти показників: (1), (3), (5), (7), (8), (9) доцільно поєднувати спосіб ланцюгових підстановок із способом пропорційного ділення. Суть цих способів викладено вітчизняними та зарубіжними авторами в навчальних посібниках та підручниках з економічного аналізу.

**Висновки.** Порівнюючи традиційну методику вимірювання та оцінки показників ефективності використання ресурсів із запропонованою, слід зазначити, що остання має певні переваги. По-перше, використовується інформація лише однієї форми – форми №2 „Звіт про фінансові результати”. По-друге, самі показники обчислюються співставленням результату основної діяльності до суми витрат, що пов’язані із використанням ресурсів, що буде спонукати до їх раціональнішого використання.

### Література

1. Економічний аналіз: [навч. посібник]. – [2-е вид. перероб. і доп.]. / Болхун М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с
2. Економіка підприємства : [підручник / За ред. С.Ф.Покропівного]. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
3. Савицкая Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.]. / Савицкая Г.В. – Минск : ООО „Новое знание”, 2000. – 688 с.
4. Зубов В.М. Как измеряется производительность труда в США / [под ред. Р.В. Гаврилова]. – М. : Финансы и статистика, 1990. – 144 с.
5. Лень В.С. Звітність підприємств : Підручник / [Лень В.С., Гливіченко В.В., Бочок М.П., Іванов

Л.П]. – К. : Знання-Прес, 2004. – 474 с.

6. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності. – / Кононенко О. [2-е вид., перероб. і доп].– Х. : Фактор, 2003. – 148 с.

7. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько– Х. : Фактор, 2008. – 208 с.

Надійшла 07.12.2009

УДК 338. 24.021.8:330.8

В. С. НІЦЕНКО

Одеський державний аграрний університет

## ПОНЯТТЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ

*Стаття містить аналіз теоретичного матеріалу, пов'язаного з використанням поняттям «реструктуризації», що застосовується у сучасних наукових дослідженнях.*

*The article contains the analysis of theoretical material, related to the use of «restructuring» which is used in modern scientific researches a concept.*

*Ключові слова: підприємство, реструктуризація, структура, реорганізація, реформування.*

**Вступ.** Адаптація підприємства до складних сучасних умов господарювання передбачає проведення цілої низки заходів, реалізація яких спроможна не тільки залишити підприємство «на плаву», але й вивести його на новий якісний рівень функціонування. Одним із напрямків реформування підприємства є його реструктуризація.

Необхідність проведення реструктуризації визиває:

– проблеми виживання – багато (сільськогосподарських, промислових та ін.) підприємств країни знаходяться на межі «загибелі»;

– підвищення ефективності функціонування в умовах:

– розвитку некерованості підприємства із-за його розширення – «синдром великого бізнесу»;

– перспективи зниження прибутковості;

– конкуренції.

Можливість проведення реструктуризації залежить від великої кількості самих різноманітних чинників:

– своєчасного здійснення, тобто проведення тоді, коли ще не пізно;

– правильного вибору напряму реструктуризації;

– наявності або можливості вибору, підготовки у відповідні строки необхідних кадрів;

– наявності або можливості займу грошових засобів тощо.

**Аналіз останніх досліджень.** Широкого застосування у теперішній час набули терміни «реструктуризація, реструктурування» узяті із англійської мови. Структура (від лат. structura – будова, розпорядження, порядок) – сукупність стійких зв'язків об'єктів, що забезпечують його цілісність і схожість самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. У англійській мові приставка «ге» означає «знову, заново, ще раз, назад», тобто терміни «реструктуризація, реструктурування» можна розуміти як зміни існуючої структури, зв'язків об'єкта.

У літературних джерелах, присвячених дослідженню реструктуризації підприємств, залежно від характеру заходів, які застосовуються, виділяють такі форми реструктуризації:

1. Реструктуризація виробництва.

2. Реструктуризація активів.

3. Фінансова реструктуризація.

4. Корпоративна реструктуризація (реорганізація).

На думку І. Мазура, В. Шапіро та ін. реструктуризація – сукупність заходів з комплексного проведення умов функціонування компанії у відповідності з умовами ринку, що змінюються і виробленою стратегією її розвитку [1, с. 20].

Багато фахівців і спеціалістів, серед яких і А. Тутунджян [2], пов'язують проведення реструктуризації з вирішенням задач антикризового управління, що обумовлені наступними чинниками:

– неспроможністю задовольнити потреби покупців продукцією, що виробляється і послугами через їх низьку якість;

– сильною конкуренцією з боку іноземних компаній і натиском підприємств-монополістів;

– незадовільною структурою затрат, пов'язаних з обслуговуванням фізично і морально застарілих виробничих фондів, об'єктів соціальної сфери, нестачею оборотних засобів.

Однак необхідність реструктуризації підприємств пов'язана не тільки з рішенням задач антикризового управління. Для нормально функціонуючих підприємств реструктуризація необхідна, як правило, у зв'язку із зміною масштабів виробництва, коли розвиток продуктивних сил потребує